

LA PERIFÈRIA

Josep Ramoneda

THE PERIPHERY

DUPLICADO

Havia quedat amb Antonio Tabucchi a Lisboa i li havia demanat instruccions sobre el camí a fer des de l'aeroport fins al centre. Me les va donar ben rigoroses: "cal demanar al taxista que entri a la ciutat per Poço do Bifo, Avenida Infante don Enrique, Praça do Comerç..." És la Lisboa lleixa. El camí del Poco do Bifo era un dels passejos preferits de Fernando Pessoa. Un indret als afers de la ciutat on el poeta es citava amb un dels seus grans amors. Ja llavors era, probablement un lloc lleig, però de segur no tant com ara.

És una de les zones més sòrdides de la ciutat: la brutícia i la sensació d'abandó d'un espai que té aire d'habitació dels mals endreços del cinturó industrial es barrejen amb aquesta impregnació de solitud i tristesa que només a Lisboa pot arribar a encamarar paisatges sense cap altre batec espiritual que els pilots de deixalla i ferrailla. L'avinguda Infante don Enrique és com un gran bulevard per a la fase més primitiva de la industrialització. Un seguit de tallers, tallerets, magatzems, dipòsits, venedors a l'engròs i fabriquetes mig en runes que configuren un verdader paradigma d'allò tronat difícil de veure avui en qualsevol altre lloc de l'Europa en integració. Saramago es va indignar quan li vaig explicar el recorregut que m'havia fet fer Tabucchi. Potser només un estranger es pot prendre la ciutat amb prou ironia com per introduir-t'hi pel camí de les vergonyes. A Saramago li semblava de mal gust. Tanmateix, la part lleixà és una bona via d'entrada a una ciutat. Prepara molt bé per veure la resta. Bellesa i lleitjor són de la mateixa família. A determinada lletgesa correspon determinada bellesa. A Lisboa aquest principi es verifica amb tota precisió. Elements de confirmació: la brutícia, la deixadesa i la malenconia que són comuns a tots els seus paisatges: els bells i els sinistres.

Valgui aquesta anècdota per introduir una reflexió sobre el concepte de periferia. No hi ha periferia sense centre. La periferia és el perímetre de la circumferència, és la zona més pròxima a l'exterior d'un cert espai. Hi ha una certa ambigüitat en aquest territori. Com totes les coses que s'esdevenen en els límits, en les fronteres, és terreny obert al contraban i a la confusió: és d'un cantó però té un peu a l'altre; és territori definit però té possibilitats d'expansió de manera que allò que ahir era periferia pot acabar sent centre demà; representa el centre de què depèn, el que li ha donat la seva funció però, al mateix temps, es permet de completar-li les seves façons fins al punt de fer-lo enrojal sovint; és territori verge, obert a la innovació i la manipulació però depara sorpreses i rigideses inesperades; és l'espai disponible però sovint no es pot triar el que s'hi vol fer; terra de ningú és, també, terra marcada.

No correm tant, però. Anem per parts. Hi ha una relació primordial: centre-periferia. Tota periferia ho és d'un centre. De manera que aquest té la iniciativa en la relació, és a dir, el poder. És des del centre que s'intervé en la periferia. I és a remol de del centre que es construeix la periferia. Lloc d'expansió i de creixement, lloc de tot allò que fa nosa al centre, des de les fàbriques que fan soroll i contaminen, fins als immigrants a qui només se'ls vol per treballar, lloc d'exclusió i de marginació. Però aquesta periferia també és imatge del centre a semblança del qual està feta. Per això són interessants itineraris com el de Tabucchi: si els visitants creuen la periferia, el centre, a la llarga, no pot quedar indiferent.

Mai una relació de poder cau d'un sol costat. I la periferia té les seves armes. El centre és vell i ella és nova i jove. El centre és terreny de restauració, la periferia pot ser espai d'innovació. La tipologia de les periferies és complexa:

Hi ha les periferies marge de les ciutats antigues, patètiques dormitoris de força de treball acumulada: és l'ordre de la marginació controlada que una giuspira pot fer explotar qualsevol nit de dissabte. Periferia roja amb l'ànima esgotada, que maldita entre la integració i el guetto.

Hi ha les periferies de les ciutats "esventrare" —ningú té per això paraula més expressiva que els italians—, que són el caos, territori d'ocupació incontrolada i autoconstructiva on al qual els poder no s'atreveixen ni tan sols a acostar-s'hi. Periferia negra, espai de l'impossible.

Hi ha les periferies de residencials on han anat fent cap els sectors socials estables, amb una gamma de perfils que va del luxe a la moda de les cases "aparellades". Periferia blanca, domini del convencional.

Hi ha la periferia com a lloc d'acumulació de la indústria, recentment, de desplaçament d'alguns serveis. Periferia grossa, espai obert a l'eficàcia tecnològica.

Hi ha també la periferia oberta, espais lliures o alliberats de les runes de les primeres industrialitzacions. Periferia verda, oberta a l'experimentació.

Tractar la periferia és maximitzar la seva potencialitat; és, per tant, tractar d'allò nou, de la possibilitat de canvi que ofereix un ens en transformació permanent com és la ciutat; en una paraula, del futur de la ciutat.

Per acabar, voldria satisfer la curiositat del lector que s'hagi pogut quedar amb un dubte derivat de l'anècdota inicial: per què va escollir Pessoa aquest indret sòrdit per als passejos d'amor? Tabucchi contesta: Pessoa és un home que rep, de la lleitor, les emocions més fortes. Mai va cultivar la idea estètica d'una manera conformista malgrat que va viure temps molt fetixistes. Sempre va fugir dels estereotips, de la bellesa cultivada en la tradició postsimbolista. L'estètica de la periferia no pot ser mai una estètica tova. L'urbanisme de la periferia no pot ser mai un urbanisme conformista.

I had arranged to meet Antonio Tabucchi in Lisbon, and had asked for instructions of the road to take from the airport to the centre. They were given to me clearly: ask the taxi driver to enter the city through Poço do Bifo, the Infante don Enrique Avenue, Praça do Comerç.... This is the unattractive part of Lisbon. The route through Poço do Bifo was one of Fernando Pessoa's favorite itineraries. A spot on the outskirts of the city where the poet regularly met up with one of his great lovers. Even in those times it was probably an ugly place, but surely not as much as nowadays. It is one of the city's most sordid areas: the dirt and impression of abandon of an area that looks like a scrap yard of the industrial belt are mingled with this impregnation of solitude and sadness that only Lisbon is capable of conferring onto its landscapes with no other spiritual rain than that of piles of rubbish and old iron. The Infante don Enrique Avenue is like a great boulevard for the most primitive phase of industrialization. A succession of workshops, scrap dealers, storehouses, warehouses, wholesalers and small factories half in ruins comprises a hovel which is a real paradigm of wreckage difficult to find nowadays in any other place within integrating Europe. Saramago was most indignant when I told him about the route Tabucchi had told me to take. Perhaps only a foreigner can accept a city ironically enough to send you through its most shameful route. Saramago thought that this was really bad taste. All the same, the ugly part is always a good way to enter into any city. It prepares you for viewing the rest of it. Beauty and ugliness belong to the same family; there is a given beauty corresponding to a certain ugliness. In

Lisbon, this principle can be seen to be true right down to the last detail: elements confirming this are the dirt, the slovenliness and the melancholy common to all its landscapes, be they the beautiful or the sinister ones.

May this story serve as an introduction for a reflection on the concept of the periphery. There can be no periphery without a centre. The periphery is the perimeter of the circumference, the closest area to the outside of a given spot. There is a certain ambiguity in this territory. As all things that come into their being on the fringes, on the boundaries, it is a terrain of open prey to bootlegging and confusion. It is somewhere belonging to one place but with a foot in another; it is a well-defined territory but with such potential for expansion that what yesterday was periphery can tomorrow become centre. It epitomizes the center upon which it depends, that which has given it its function allowing it, never-the-less, to fashion its own features often even to the extent of blushing; a virgin land open to innovation and to manipulation but affording us surprises and unexpected rigidities. It is the available space, but often it is impossible to choose what one wants to do there. No man's land, and yet marked land.

But let us not go so fast, and rather take it in stages. There is a compulsory relationship: centre — periphery. Every periphery is, precisely, the surroundings of a centre. Thus it is the latter that takes on the initiative in the relationship, meaning the power. It is from the centre that interventions are made on the periphery, and it is in the city centre's trail that the periphery is constructed. A place for expansion and growth, a place where all that is a nuisance in the centre, ranging from factories that make noise and contaminate, to the immigrants who are only wanted to

work; a place for exclusion and marginalization. But this periphery is also the image of the centre, a mirror of the way in which the latter is constructed. That is why itineraries like Tabucchi's are interesting: if the visitors go through the periphery, then in the end the centre is unable to remain indifferent.

A relationship of authority has never corresponded to one side alone. And the periphery has its own weapons. The centre is old whereas the periphery is new and young. The centre is a ground for restoration, the periphery can represent a space for innovation. Typing the periphery is a complex matter:

There are peripheries bordering on the ancient cities, pathetic bedroom areas for the accumulated work force. This is the type of controlled marginalization that just a spark can make explode any Saturday night. Red periphery, with an worn out spirit, striving between integration and the ghetto.

There are peripheries of the "esventrate" cities. Nobody has a more expressive word for them than the Italians, meaning chaos, a land of uncontrolled occupancy which constructs itself, a land that even the authorities do not dare to approach. Black periphery, the space of the impossible.

There are residential peripheries, those that have been occupied by the stable social sectors, with profiles ranging from the luxurious to the fashion of tow houses. White periphery, the dominion of the conventional.

And there is a periphery used as a place to accumulate industry, the area to which certain services have recently been removed. Yellow periphery, open space to technological efficiency.

There is also the open periphery, areas that were free, or have been freed, from the relics of the first industrialization. Green periphery, open to experimentation.

To deal with periphery is to maximize its potential meaning therefore that we are dealing with something new, the possibility of change being offered by an entity in permanent transformation, like the city, meaning, quite simply, the future of the city.

Finally, I would like to satisfy the reader's curiosity, that of he who is still wondering about a question that arises from the initial story. Why did Pessoa choose this sordid spot for taking his strolls of love? Tabucchi replies: Pessoa is a man who perceives the strongest emotions from ugliness. He never cultivated the concept of aesthetics in a conformist manner, even in spite of living in times given highly to fetishism. He always tried to avoid stereotypes, cultivated beauty of postsymbolism tradition. The aesthetics of the periphery can never be docile aesthetics. The urbanism of the periphery can never be a conformist urbanism.